

САНАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки, санація має значний економічний потенціал, є важливим інструментом регулювання структурних змін та сталого розвитку аграрної сфери України і належить до системи найбільш вагомих механізмів фінансової стабілізації сільськогосподарських підприємств. Разом з тим, результати розвитку інституту банкрутства в Україні свідчать про низький рівень застосування санації: частка успішно завершених санаційних процедур у загальній кількості справ про банкрутство в останні роки не перевищує 3% [1]. Саме тому дослідження механізмів, методів та форм санації є вкрай актуальним та своєчасним в умовах кризового стану аграрної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід впровадження санаційних заходів вітчизняних підприємств переконливо доводить, що практичному вирішенню цієї проблеми повинен передувати аналіз теоретичних поглядів відомих фахівців з питань фінансової санації, фінансового оздоровлення, фінансової безпеки, нормативно-правових засад санації, антикризового управління та державної підтримки аграрних підприємств, який враховує методологічний інструментарій зарубіжних досліджень та можливість його імплементації до рішення практичних задач в аграрній економіці України. Різні аспекти фінансового оздоровлення підприємств висвітлені у працях таких вітчизняних і зарубіжних авторів як М.Аїстова, Є.Андрущак, О.Антонова, Е.Архипчук, І.Бланк, Н.Брюховецька, І.Булев, В. Грачов, О.Даций, В.Дроздова, Л.Зуєва, Г.Кадиков, І. Косарева, Е.Коротков, Е.Куліш, Л.Лігоненко, Б.Полякова, М.Пушкар, С.Рамазанов, В.Ращупкіна, Р.Сайфулін, С.Салига, І.Стефанюк, О. Терещенко, А.Ткачов, І.Цигилик, Є.Чернявська.

Відаючи належне науковому доробку відомих вчених в сфері антикризового управління: Білоконя Т.М., Бечко П.К., Бурлаки Ю. М., Гришовой І.Ю., Дем'яненка М.Я., Лупенка Ю.О., Непочатенко О.О., Пономаренка В.С., Тулуша Л.Д., Хоми І.Б., Шабатури Т.С. [5-8, 11, 12] необхідно зауважити, що теоретико-методологічні проблеми розробки організаційно-економічного механізму санації аграрних підприємств та обґрунтування її доцільності досліджено недостатньо.

Постановка завдання. Ставимо за мету дослідити основні аспекти санації харчових підприємств, її методи та форми.

Виклад основного матеріалу дослідження. На формування методів та форм проведення санації вплинули розвиток економічної теорії; еволюція економічних відносин держави як регулятора ринкової економіки; макроекономічні зміни, як наслідок фінансова криза та трансформаційний спад; нові підходи до приватизації підприємств харчової промисловості.

Предметом наукових дискусій провідних учених є питання, пов'язані з методами прогнозування фінансового стану підприємств, класифікацією фінансових джерел санації та послідовністю їх мобілізації; змістом контролінгу санації, порядком проведення санаційного аудиту; формами та розмірами державної фінансової підтримки підприємств; санаційними пріоритетами; швидкістю фінансового оздоровлення; приватизаційними аспектами санації підприємств тощо. Відновити платоспроможність, забезпечити стійке зростання й фінансову безпеку підприємства можна шляхом використання процедури санації – системи заходів, що здійснюються з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямованої на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової, виробничої структури боржника [1]. Проте аналіз сучасної практики свідчить, що досвід проведення санації підприємств майже відсутній із

причин недосконалості процедури визнання підприємства банкрутом, низького рівня підготовки менеджерів з антикризового фінансового управління, відсутності спеціалізованих консультаційних та навчальних центрів з питань управління фінансами в умовах кризи.

Подолання наслідків фінансової дестабілізації потребує здійснення фінансової санації сільськогосподарських підприємств шляхом реалізації комплексу заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційно-правового та соціального характеру, спрямованих на відновлення платоспроможності, зміцнення фінансового стану й підвищення ефективності. До специфічних заходів фінансового оздоровлення у сільському господарстві відносяться також агротехнічні, зооінженерні, екологічні. Специфічними для фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств є такі цілі: врахування пріоритетів продовольчої безпеки населення регіону і насичення місцевих ринків сільськогосподарською продукцією; забезпечення захисту ґрунтів та недопущення порушень в екологічному балансі регіону; врегулювання інтересів працівників сільськогосподарських підприємств та власників майнових паїв у процесах реструктуризації власності та виробництва.

Обґрунтування доцільності фінансового оздоровлення підприємства, визначення його напрямів і методів потребує розгалуженого аналізу наявності чи загрози нестійкого фінансового стану та банкрутства, оцінки глибини фінансової дестабілізації, виявлення негативних ознак фінансового стану, визначення здатності підприємства до усунення наслідків фінансової дестабілізації та відновлення стійкого фінансового стану, оцінки ефективності запропонованих заходів фінансового оздоровлення.

Санація підприємства – комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного, соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення його прибутковості та конкурентоспроможності в довготерміновому періоді. Тобто санація – це сукупність усіх можливих заходів, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення. Тобто це система фінансових заходів щодо фінансового оздоровлення підприємства, спрямованих на запобігання оголошення підприємства банкрутом, його ліквідації.

Особливе місце у процесі санації посідають процеси, що виникають при мобілізації та використанні внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємств. Джерелами фінансування санації можуть бути кошти, залучені на умовах позики або на умовах власності; на поворотній або безповоротній основі.

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення ліквідності й платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування страхових фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру. Санаційні заходи організаційно-правового характеру спрямовані на вдосконалення організаційної структури підприємства, організаційно-правових форм бізнесу, підвищення якості менеджменту, звільнення підприємства від непродуктивних виробничих структур, поліпшення виробничих стосунків між членами трудового колективу тощо. У цьому контексті розрізняють два види санації: санація зі збереженням існуючого юридичного статусу підприємства-боржника та санація зі зміною організаційно-правової форми та юридичного статусу підприємства (реорганізація).

Однією із найбільш ґрунтовних вітчизняних методик, що використовується для визначення санаційної спроможності підприємства вважають методика, запропоновану О.О. Терещенко. Сутність даної методики полягає у аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства, що супроводжується визначенням його сильних та слабких сторін [5].

У процесі діагностики господарської діяльності суб'єкта господарювання значна увага приділяється наступним аспектам:

- аналізу виробничої структури підприємства;
- оцінюванню рівня існуючої технології виробництва;
- аналізу витрат на виробництво;
- аналізу основних засобів та амортизаційних відрахувань - аналізу показників праці.

Результати, отримані в процесі діагностики господарської діяльності підприємства, дають можливість зробити висновки про забезпеченість, стан та ефективність використання основних факторів виробництва.

Аналізуючи фінансову сферу підприємства, особливу увагу звертають на динаміку та величину чистих активів, позичкового капіталу та кредиторської заборгованості, оцінку ліквідності та платоспроможності підприємства; аналіз дебіторської заборгованості; оцінювання ділової активності підприємства. Окрім того, детальному аналізу підлягає становище підприємства на ринку факторів виробництва та ринку збуту готової продукції. Аналізуючи причини криз та сильні і слабкі сторони підприємства, рекомендують проводити SWOT-аналіз.

Виробничо-технічні санаційні заходи мають носити інноваційний характер та пов'язані насамперед з модернізацією та оновленням виробничих основних фондів, зі зменшенням простоїв та підвищенням ритмічності виробництва, скороченням технологічного часу, поліпшенням якості продукції та зниженням її собівартості, вдосконаленням асортименту продукції, що випускається, пошуком та мобілізацією санаційних резервів у сфері виробництва.

Оскільки санація підприємства пов'язана зазвичай зі скороченням зайвого персоналу, велике значення мають санаційні заходи соціального характеру. Особливо це стосується фінансового оздоровлення підприємств великого масштабу. У такому разі звільнення працівників може призвести до соціальної нестабільності в регіоні. Саме тому потрібно вести помірковану політику звільнення у взаємозв'язку з реалізацією соціального плану проекту санації. Тут можуть бути передбачені такі заходи, як створення та фінансування системи перепідготовки кадрів, пошук і пропозиція альтернативних робочих місць, додаткові виплати з безробіття, надання звільненим працівникам позик тощо.

Висновки з даного дослідження. Необхідність фінансового оздоровлення в сільському господарстві викликана нестійкістю фінансового стану та незадовільними результатами діяльності значної частки підприємств галузі. В сучасних умовах фінансова дестабілізація є наслідком впливу чотирьох груп специфічних для сільського господарства зовнішніх і внутрішніх чинників, пов'язаних із специфікою галузі як виду економічної діяльності, особливостями її місця в економіці держави, соціальними процесами на селі та демографією і сучасними особливостями аграрної економіки. Здійснення фінансового оздоровлення та державна підтримка цих процесів має спрямовуватися на подолання визначених чинників фінансової дестабілізації. У цілому можна підсумувати, що характерні риси для виділення особливостей заходів фінансового оздоровлення (санації) суб'єктів економіки визначаються:

1. З економічної точки зору. Йдеться про виявлення характерних ознак за галузевими, територіальними, функціональними, організаційно-правовими особливостями, а також за формою прояву ключових етапів (складових) впровадження процедур «банкрутство-санація-ліквідація», зокрема таких, як: джерела неплатоспроможності, внутрішні та зовнішні можливості фінансування санації, реорганізація й ліквідація.

2. З правової точки зору. Передбачає фіксацію окремих підприємств чи груп підприємств за однією ознакою або ж комбінацією кількох.

При розробці механізму фінансового оздоровлення слід розробляти заходи, спрямовані не лише на загальне фінансове оздоровлення суб'єктів господарювання, а й

конкретизувати їх залежно від негативних ознак фінансового стану, притаманних підприємству.

Анотація

Розглянуто сутність реалізації санації, основною формою якої є фінансово-економічний механізм. Представлено концептуальну модель реалізації санації підприємств. Запропоновано методичні рекомендації реалізації санації з урахуванням критеріїв прийняття рішення та інноваційної складової.

Ключові слова: фінансово-економічний механізм санації, концепція реалізації, фінансування санації.

Аннотация

Рассмотрена сущность реализации санации, основной формой которой является финансово-экономический механизм. Представлена концептуальная модель реализации санации предприятий. Предложены методические рекомендации с учетом критериев принятия решений и инновационной составляющей.

Ключевые слова: финансово-экономический механизм санации, концепция реализации, финансирование санации.

Summary

Essence of realization of readjustment the basic form of which is a mechanism is considered. The conceptual model of realization of readjustment of enterprises is presented. Methodical recommendations of realization of readjustment taking into account the criteria of decision-making are offered and innovative constituent.

Key words: financial and economic mechanism of readjustment, conception of realization, financing of readjustment

Список використаної літератури:

1. Білоконь Т. М. Організаційно-економічне забезпечення підвищення ефективності діяльності арбітражного керуючого / Т. М. Білоконь // Вісник Вінницького політехнічного інституту. — 2007. — № 3. — С. 18—23.
2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 05.07.1999 р.
3. Андрущак Є.М. Діагностика банкрутства українських підприємств / Є.М. Андрущак // Фінанси України : журнал. — 2004. — № 9. — С. 118-124.
4. Державний департамент з питань банкрутства. [Електронний ресурс]. — Доступний з <http://www.sdb.gov.ua>.
5. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: Монографія. — К.: КНЕУ, 2008. — 272 с.
6. Бурлака Ю. М. Фінансова санація сільськогосподарських підприємств: методологічний та регіональний аспекти / Ю. М. Бурлака // Збірник наукових праць КНТУ : Економічні науки. - 2010. - вип.17 [Електронний ресурс].— Режим доступу: [tp://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Npkntu_e/2010_17](http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Npkntu_e/2010_17)
7. Дем'яненко М. Я. Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку (доповідь) /М. Я. Дем'яненко // Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку: матеріали Дев'ятихрічних зборів Всеукр. Конгресу вчених економістів-аграрників 26-27 квітня 2007 року. — К. : ННЦ ІАЕ, 2007. — С. 5-21.
8. Пономаренко В.С. Механізм санаційного управління підприємством. засади формування та моделі реалізації : монографія / Пономаренко В. С., Раєвнева О. В., Степурина С. О. — Харків : ВД "ІНЖЕК", 2009. — 212 с.
9. Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. — Режим доступу:<http://www.ac-rada.gov.ua>.

10. Аналітична інформація щодо реалізації державної політики у сфері банкрутства Державним департаментом з питань банкрутства за березень 2010 року з доповненнями <http://sdb.gov.ua/control/uk/publish/>
11. Гришова І.Ю. Розробка заходів управління ризиками фінансової безпеки підприємства. / І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура // Вісник Сумського національного аграрного університету: науково-методичний журнал. Серія: фінанси і кредит. №2 (33), 2012. – с.15-21.
12. Гришова І.Ю. Теоретичні засади фінансового забезпечення стратегічних рішень / І.Ю. Гришова // Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»: Збірник наукових праць, Луцький національний технічний університет. – Луцьк, 2010. – Випуск 7(26). Частина I. – С. 267-275.